

sinecine kitaplığı

Book Reviews

SINIRLAR VE HAYALETLER: GÖRSEL KÜLTÜRDE GÖÇ HAREKETLERİ

Yüksel Doğan

Öz

Bu çalışmada, Nermin Saybaşıllı'nın *Sınırlar ve Hayaletler: Görsel Kültürde Göç Hareketleri* (2011) adlı kitabı incelenmiştir. Disiplinler arası bir doktora tezinin kitaplaştırılmış hâli olan yayın görsel kültür ürünleri üzerinden, göç, göçmenlik, mültecilik deneyimlerini sorgularken bilindik coğrafi tanımlara farklı bir perspektiften yaklaşmaktadır. Kitabın bölümlerinin her biri hem gerçek hem sanal coğrafyalardan beslenmektedir. Saybaşıllı, her coğrafi bölge için değerlendirme ve analizlerinin temeline özellikle Jacques Derrida'nın *hayalet* ve *musallatbilim* kavramlarını yerleştirmektedir. Bu çerçevede bir taraftan da moderniteyle dönüşmeye başlayan sınırları ve ulus-devletleri sorgulamakta, diğer taraftan da göçmenlik ve mültecilik deneyimlerinin güncel durumlarına birçok farklı bakış açısı geliştirmektedir. Filmlerden, gazete haberlerine, fotoğraflardan, video çalışmalarına kadar birçok görsel kültür ürününün analizine yer veren yazar, güncel bir konuyu tüm katmanları ekseninde tartışmaya açmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Jacques Derrida, göçmenlik, görsel kültür.

Geliş Tarihi | Received: 05.08.2019 • Kabul Tarihi | Accepted: 26.11.2019

Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Programı

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9652-3273> • E-Posta: yuksel.bdogan@gmail.com

Doğan, Y. (2020). Sınırlar ve Hayaletler: Görsel Kültürde Göç Hareketleri. [Kitap Eleştirisi]. *sinecine*, 11(1), 169-178.

Borders And Ghosts: Migratory Hauntings in Contemporary Visual Cultures

Abstract

This article analyzes Nermin Saybaşılı's book *Sınırlar ve Hayaletler: Görsel Kültürde G Hareketleri* (2011). Based on her doctoral thesis, the book examines immigration, migration, and refugee experiences through products of visual culture rather than well-worn geographical descriptors. Drawing on Jacques Derrida's concepts of hauntology and ghosts, Saybaşılı devotes each chapter of her study to a mix of the virtual and the real, questioning the borders and nation-states transformed by modernity and exploring multiple points of view on the current status of migration and refugee experiences. The author utilizes a range of visual-cultural products, from films and press reports to photographs and videos, and in doing opens one of the more pressing issues of our day to deep and multifaceted analysis.

Keywords: Jacques Derrida, migration, visual culture.

Sınırlar ve Hayaletler: Görsel Kültürde
Göç Hareketleri
Nermin Saybaşılı

Çeviri: Bülent Doğan

ISBN: 978-975-342-786-9

Metis Yayınları, İstanbul, 2011, 267 s.

Nermin Saybaşılı'nın kitabı, yazarın Londra Üniversitesi Goldsmiths College Department of Visual Cultures'da tamamlamış olduğu *Borders and 'Ghosts': Migratory Hauntings in Contemporary Visual Cultures* başlıklı doktora tezine dayanmaktadır. Kitap, "Musallatbilim Coğrafyaları" adlı giriş bölümüyle başlıyor, sırasıyla "Sınırlara Musallat Olmak", "Tarlabası: Kent İçindeki Başka Dünya", "Çocukluğun Tezahürleri", "Küresel Ağda Hayaletsilik" ve "Gelecek Adalet" adlı bölüm başlıklarıyla devam ediyor. Tek bir kuramsal çerçeve ve yöntemden ziyade farklı disiplinlerin kuramsal çerçevelerini göç ve göçmen kavramları üzerinden sorgulayan yazar, kitap boyunca fotoğraf, haber, video, film, afiş, gibi birçok görsel kültür ürününü mercek altına alıyor. Aynı zamanda her bir bölüm başlığı farklı coğrafyaların deneyimlerine uzanıyor. Yazarın doktora çalışması olması nedeniyle kapsamlı ve yoğun bir metinle karşılaşıyoruz. Kitabın değerlendirmesine geçmeden önce görsel kültür ürünlerinin bu çerçevede kapsamlı bir analizinin yazılı olan kültürden daha etkili bir alan açtığını özellikle belirtmek gerekiyor. Görsel kültür kavramının kapsadığı alanlar, farklı disiplinlerle kurduğu ilişki, görsel kültür ürünlerine yaklaşım yöntemleri günümüzde birçok araştırmacı ve teorisyenin ilgi alanındadır. Bu kavramın özellikle perspektif algısının değişimi, resim sanatındaki gelişmeler buna paralel olarak da bilimsel epistemolojinin gözlem ve bakışı merkeze alan yaklaşımıyla ilintili bir tarihsel çerçevesi bulunmaktadır. Bu noktada görsel kültür kavramının; fotoğraf makinesinin ve sinemanın icadıyla ortaklaşan bir geçmişe sahip olduğu belirginleşmektedir. Bu ortak geçmişin; modernitenin ve onun eleştirel tarihini de içine alacak kadar derinlikli bir ilişki yaratması, dahası sinema tarihi ve görsel kültür çalışmalarının birbirini besleyen öğeleri Saybaşılı'nın ele aldığı konuların; bugün sinematografik temsil sürecinin irdelenmesine katkı sunacağı açıktır.

Saybaşılı, giriş bölümünde çalışmanın ve bölüm başlıklarının kuramsal çerçevesini ve amaçlarını anlatıyor. Yazar, Jacques Derrida'nın *Marx'ın Hayaletleri* adlı eserinde ortaya attığı *musallatbilim* ve *hayalet* metaforlarını g, yerinden edilme ve sınırlar gibi kavramlar üzerinden tartışmaya açıyor. Tartışmaya günümüz coğrafyasından bazı bölgeleri de ekleyerek farklı bir bakış açısı sunuyor. G ve göçmen araştırmalarındaki temel kavramları kendi anlam çerçevelerinden kısmen bağımsızlaştırarak çok yönlü bir tartışmanın kapısını aralıyor. Böylece g ve göçmen kimliğinin gittikleri coğrafyalarda farklı ve dönüştürücü etkilerini de değerlendirme kapsamına alabiliyor. Saybaşılı, çalışmasıyla cevaplamayı amaçladığı soruların başına hareketi başlatan motivasyonları, g hareketinin içerdiği karmaşık ve kapsamlı yapının özelliklerini yerleştiriyor. Bu sayede göçmenlerin içinde hareket ettikleri coğrafya ve sosyal yapılarıdaki dönüştürücü etkilerinin; karmaşık yapıları da göz önünde bulunduracak şekilde yeni bir anlayışla ele alınıp alınamayacağını ve bu anlayışın nasıl şekillenmesi gerektiğini sorgulamayı seçiyor. Bu erevde sonuç ve nedenlerin görünen coğrafyasından ziyade bu coğrafyalarda saklı olan örtük yapıları açığa çıkarmayı hedefliyor. Tüm alışma boyunca yazar, *hayalet* metaforunu bu örtük yapıların görünenle görünmeyen arasındaki ince bağlantı noktası olarak belirliyor. *Hayalet* metaforunun yazar için anlamı; bastırılmış bir varolmayanın hatırlatılmasıyla, tüm varolanın gizini açık eden geçişken bir çerçeveye oturuyor. Kelimenin dilbilimsel olarak barındırdığı çift yönlü çerçeveyi yazar daha çok bastırılan ama varlığı hissedilen, izleri örtük biçimde takip edilebilen olarak ele alıyor; böylece tüm coğrafyalara yayılan g ve göçmen deneyimlerini yapıbozumcu bir stratejiyle değerlendiriyor. Bu ekseninde Derrida'nın *musallatbilimini*, coğrafyalarda *hayalet* metaforu üzerinden somutlaştırmayı kendine yöntem olarak belirleyen Saybaşılı, yöntemi sayesinde, "sınır yerleşimlerini ve sendromlarını, diasporik sürgün, sürgünün fantazmatik yansımaları, zapt edici meknlar ve üretimleri, küresel ađ ve g hareketlerinin ilişkiselliği" gibi hem somut hem sanal düzlemlerdeki çok farklı katmanlarda gezinme şansı yakalayabiliyor (2011, s. 14). Çalışmanın temel motivasyonu olarak yazar, "gn temelde bir sorun olmadığını, bir 'sorun' olarak üretilmediğini göstermeyi" amaçlıyor (2011, s. 14). Yazarın kitabında ele aldığı coğrafyalar ise; Uganda ve Uganda diasporası, yasadışı göçmen deneyimleriyle Batı Avrupa lkeleri, İnan ve Irak arasındaki sınır bölgeleri, İstanbul'un Tarlabası semti, Kıbrıs adası, küresel ağın sanal bölgeleri, seks endüstrisindeki kadın ticaretinin sanal ve gerçek coğrafyalarından manzaralar olarak özetlenebilir.

Giriş bölümünde yazar, göç ve göçmen kavramlarının tarihsel sürecini yeniden ele alıyor. Emek göçünü, ulus-devletler ve sınırlar çerçevesinde zorla yerinden edilme deneyimlerini, küresel kapitalizmin yarattığı savaş ve iç savaşları, işsizlik, ekonomi ve teknoloji savaşlarının yarattığı etkileri, nükleer tehditleri, mafya, uyuşturucu, silah ticareti vb. küresel suçları Derrida'nın kuramsal çerçevesiyle beraber tartışmaya açıyor. Tartışma, tüm bu sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel çerçevenin uluslararası hukuk çerçevesinde sebep olduğu sonuç ve sorunların yeniden tanımlanması zorunluluğundan yola çıkıyor. Tüm bu sorunları *hayalet* metaforu ekseninde Derrida'nın *iz* ve *différance* tanımlarından yola çıkarak sorgulamayı tercih ediyor. Böylece anın geçmiş ve gelecekle kurduğu ilişkiyi namevcut bir varlık ekseninden ele alarak; sınırdan geçme deneyiminin bulanıklığını, yeni bir sosyal ortamda sürdürülmeye çalışılan göçmen hayatını göstermeye çalışıyor. *Musallatbilim* tanımını da bu coğrafyaların zeminine yerleştirerek izlerin *hayaletimsi* gerçekliklerini oluşturma biçimlerini yansıtmayı amaçlıyor. Bu zamansallaştırılmayan ve sabitlenemeyen çerçeveyi çalışmanın ana stratejisi olarak belirlemek göç ve göçmen sorunun karmaşıklığına bakarken yazarın *performatif* bir bakış açısı üretmesini kolaylaştırıyor. Diğer taraftan Saybaşılı, iktidar, güç, özne-nesne konumlarını her bölümde tarihsel süreçleri de göz önünde bulundurarak somutlaştırıyor. Bunu; ulus-devlet ve modern gündelik yaşam üzerinden yaparak tüm coğrafyaların uzam ve zaman haritalarını çıkarmaya çalışıyor.

Freud'un *tekinsiz* ile özne ve birey çerçevesinde kurduğu yapıyı genişleterek daha kitlesel ve coğrafi bir yapı kurmayı; böylece göç, göçmen deneyimlerini Derrida'nın belirlediği yöntemle görünür kılmayı amaçlıyor. Giriş bölümünün alt başlıklarından biri olan "Tekinsiz Coğrafyalarda Yapıbozumcu Strateji" başlığında çalışma boyunca kullanacağı kavramlara yenilerini ekleyerek ağını genişletiyor. Saybaşılı, "göç musallat oluşları" durumlarını çözümlmek için bu iki kavramın sunduğu çerçeveyi göç olgusuna farklı bir bakış açısı geliştirmek için kullanıyor (2011, s. 24). Derrida'nın yapıbozum stratejisini, gerçeklik, var olan ve var olmayan ekseninde tartıştığı çelişkili ve gerilimli halinin bilgiyi nasıl merkezsiz bir çerçeveye oturttüğünü vurgulayan Saybaşılı, çalışmasında iç ve dış arasındaki sınır kavramının gerek coğrafi gerekse kuramsal anlamda muğlaklaştığını belirtmek için benzer bir stratejinin peşine düştüğünün altını çiziyor. Yazar; Freud'un *tekinsiz* kavramını, tanıdık ve bildik olanın; yaşanan deneyim ya da kendi çelişkili izlerinden dolayı ra-

hatsız edici bir yabancılık duygusuna dönüşümü kısacası “ev içinde ev olmayanın duygusu” olarak tanımlıyor (2011, s. 27). Saybaşı, öznenin bu tekinsiz deneyiminin, öznenin kendinde aksayanı ilk defa bilmeye başlamasıyla, öznenin gelişimine de olan katkısını da vurgulayan Freud ile hemfikirdir. Yazar, *hayalet* metaforunun tekinsiz bir yabancı gibi, tıpkı azınlık, göçmen, mülteci, sığınmacı ya da diaspora kavramlarıyla ortak bir eksenle okunabileceğini, tüm bu bütünleşik kavramların daha geniş bir perspektifle şehrin, ülkelerin ve sınırların tekinsiz deneyimlerine hizmet ettiğini özellikle vurguluyor. Böylece şehirler, ulus-devletler bu tekinsiz deneyimle kendilerinden uzaklaşarak yeni bir bilme haline evriliyorlar. Günümüzde içinde bulunduğumuz coğrafyanın ve bu coğrafyayı biçimlendiren tüm sınırların, ülke topraklarının; göç hareketinin deneyimleriyle ve göçmen kimliklerin dönüştürücü etkisiyle yaşadıkları tekinsiz durumun her iki tarafa da musallat olduğunu, böylece yeni bir sorgulama sürecine kapı araladığını belirtiyor.

Saybaşı'nın kuramsal çerçevesinin son veçhesi ise tüm bu izlerin, deneyimin dahası coğrafyada saklı olanın izdüşümü olarak gördüğü görselliktir. Yazar, tüm çalışma boyunca, film, video ve enstalasyon çalışmaları, afiş, fotoğraf, haber görselleri, sergi malzemeleri, sesler ve seslerle oluşturulmuş video çalışmalarının çeşitli örneklerini analiz ediyor. “Hayaletlerin Görselliği” alt başlığında yazar, son yirmi yılda kültür ve medya incelemelerinin genişlemesi sonucunda ortaya çıkan görsel kültür kavramını ele alıyor. Bu çerçevede Saybaşı; Gilles Deleuze, Sigmund Freud, Jacques Lacan, Walter Benjamin, Jacques Derrida, Roland Barthes, Guy Debord, Jean Baudrillard ve Franz Fanon gibi birçok önemli kuramcının görsel ve görsellikle ilgilerinin altını çizerek, “ideoloji ve iktidar, temsilîyet siyaseti ve öznelliğin inşasıyla” ilgili kapsamlı bir sorgulama sürecinin önünü açtığını belirtiyor (2011, s. 34). Böylece kendilerinden önce yapılan süreçlerin devamı olarak günümüzde kendi başına bir düşünme biçimi yaratmayı hedefleyen görsel kültürün imgelerin incelenmesinden fazlasını yapabildiğini kaydediyor. Yazar, istikrarsızlaşan göstergelerin böylece anlamın krizinin ortaya çıkışını çalışmasının temel meselelerinden biri haline getiriyor. Bu çerçevede anlamın yokluğundan ziyade orada yaşanan anlam krizinin göstergenin orada bulunmamasından ya da göstergelerin giderek istikrarsızlaşmasından kaynaklı bir olgu olduğunu belirtiyor. Seçtiği görsel kültür örneklerini bu çerçevede analiz ederek bu krizi ve hayaletimsi gerçekliği etkinleştirmeye çalışıyor. Görsel kültürün tüm çalışma öğelerinin söze dayalı Batı kültürünün tahakkümünü nasıl

kırdığını, başından beri seyretme, gözetleme, görsel haz gibi kavramların yorumlama, anlam çıkarma süreçlerine doğrudan katkıda bulunduğunu Nicholas Mirzoeff ve W. J. T. Mitchell'in görüşleri çerçevesinde vurgulayan yazar; *hayalet* metaforunu bu tanımlar üzerinden yeniden bir açıklamaya tabi tutuyor. Bu eksende Derrida'nın görüşlerine yer veren Saybaşıllı, *hayalet* metaforunun ortaya çıkışını, izleyicinin deneyimindeki görme ve bakma ilişkiseliliği çerçevesinde değerlendirerek "daima geçilmesi imkânsız kalacak bir bakış tarafından görülmekte olduğunun son derece bilincinde olan bir izleyici" tarifi yapıyor (2011, s. 38). Bu *tekinsiz* deneyim görünen ile görünmeyen arasındaki sınırdaki durarak yeni bir bilginin üretilmesine, varolan coğrafyalardaki örtünün kaldırılmasına böylece yazarın Irit Rogoff'tan devşirdiği 'meraklı göz'ün etkinleştirilmesine aracılık ediyor. Yazar kuramsal çerçevesinin tarifini yapmaya soyunduğu giriş bölümünün sonunu ağırlıklı olarak *musallat olma*, *hayalet* deneyiminin tüm bu görsel süreçle nasıl örtüştüğü, birbirini anlam düzeyinde hangi yönlerden etkilediği üzerinde yoğunlaşıyor. Tüm bu sürecin çalışma boyunca kendisine kazandırdığı yapıbozumcu stratejiyi, çalışma yönteminin esnekliğine katkıda bulunarak bilgiyle olan ilişkisini nasıl biçimlendirdiğinin altını çiziyor. Görsel kültür çerçevesinde sanattan görsel olana, tarihten kültüre geçişler yapıyor. Kitabın ilerleyen bölümlerinde her başlık altında sadece coğrafyalardaki *musallat oluş* deneyimlerini değil aynı zamanda bu deneyimleri ifade etmeye çalışan bir sanat çalışmasına ya da kültürel bir nesneye yer veriyor. Bölüm başlıkları altında yer verdiği öğelerin kendisinin düşünme süreçlerini ve çalışmanın yönünü nasıl şekillendirdiğinin kısa bir özetini yapan Saybaşıllı, giriş bölümünü *musallat olan hayaletin* sadece Avrupa'ya değil göçmen deneyimiyle tüm coğrafyalara yayıldığının, bu *tekinsiz* deneyimin gelecek için taşıdığı bir vaat ve imkân olarak ele alınmasının kaçınılmazlığına vurgu yapıyor. Kitabın giriş bölümünde yoğun bir kuramsal çerçevenin ve çalışma yönteminin tarifi diğer bölümlerdeki analizler için önemli bir temel teşkil ediyor. Bu kuramsal çerçevenin sinematografik ürünlerinin değerlendirme çerçevelerine farklı ve güçlü bir yöntem sunabileceği gerçeği de göz ardı edilmemelidir. Sinematografin icadıyla başlayan tarihsel ve estetik sürecin; modernitenin gelişiminde bakışın ve gözlemin hem bilimsel, hem etik hem de estetik bilginin tarihsel gelişiminde oynadığı rolün önemi görsel kültürün kitapta değindiği ana eksenlerle örtüşmektedir. Bu kesişim Saybaşıllı'nın çalışmasının okuyucu açısından farklı eksenleri beslemesine olanak yaratmaktadır.

Kitabın birinci bölümünde 'Sınırlara Musallat Olmak' başlığı altında Saybaşı, ulus-devlet ile yeniden şekillenen sınır ve sınır bölgelerindeki çatışmalı coğrafyalara uzanıyor. Giriş bölümünde kurduğu teorik altyapıyı "sömürgecilik sonrası Uganda ve Uganda diasporası, 'yasadışı' göçmenlerin musallat olduğu Batı Avrupa ülkelerinin sınırları, İran ile Irak arasındaki metruk ama 'yoğun' sınır bölgesine" yayarak ulus-devletin dayattığı yanlısamalara, iç savaşlara, etnik temizliklere ve zorla yerinden edilmelere uyarlıyor (2011, s. 14). Böylece *hayalet* metaforunun bu bölgelerde yarattığı *tekinsiz* deneyimin biçimlendirdiği dönüşüme ve bıraktığı izlere odaklanıyor. Batı Avrupa tarihinin sömürgeci yapısının ve kapitalizmin gelişim çizgisinin başından beri muhtaç olduğu ve bir gölge gibi yarattığı göçmenlik halini sorgulamaya çalışıyor. Bu çerçevede Ugandalı sanatçı Zarina Bhimji'nin *Out of Blue* (Ansızın, 2002) adlı video çalışmasındaki uzam ve seslerin bıraktığı izleri, Şubat 2003'te *Observer*'de yer alan Gazze Şeridi'ndeki kurşun izlerini ve içinde hâlâ yaşayanları barındıran ev fotoğrafını, Hale Tenger'in iki monitörlü video yerleştirmesi olan *Borders/Borders* (Sınırlar/Sınırlar, 1999), Gülsün Karamustafa'nın çalışması *Kuryeler'i* (1991), Elia Suleyman'ın *Divine Intervention* (Kutsal Direniş, 2002), Samira Makhmalbaf'ın *Blackboard* (Karatahta, 2000) ve Michael Winterbottom'un *In This World* (Bu Dünyada, 2003) adlı filmlerini mercek altına alıyor. İlk bölümün sonucu olarak yazar; sınır kavramıyla yeniden şekillendirilen coğrafyalarda saklı olan *hayaletlerin* izlerinin kendini bir şekilde görünür kıldığını, *tekinsiz* bir *musallat olma* deneyimini yarattığı tüm uzama gelecek ve şimdiyi kucaklayarak geri dönmesini ve *hayaletin* adalet fikrini gündeme getirdiğinin altını çiziyor.

"Tarlabaşı: Kent İçindeki Başka Dünya" bölümünde yazar, İstanbul'un hayaleti olarak gördüğü bir alana yöneliyor. Bu bölüm daha dar bir alanı ele alıyormuş gibi görünse de Tarlabaşı'nın Türkiye'deki ve dünyadaki farklı şehirler, kasaba ya da köylerle kurduğu bağa da dikkat çeken yazar, bu bölümde Tarlabaşı'nda kendi gerçekleştirdiği saha çalışmasına da yer veriyor. *Tekinsiz* kavramını mimariyle kurduğu ilişki çerçevesinde tartışmaya açan yazar, Tarlabaşı'nda azınlıkların yaşadığı dönemden günümüze kadar olan dönüşüme değiniyor. Osmanlı döneminin modernleşme sürecindeki en görkemli semtlerden biri olan Beyoğlu'nun giderek dönüşümüne ve Tarlabaşı'na doğru daralan uzam ve zamanına farklı eksenlerde yaklaşmayı deniyor. Bu çerçevede bir yandan da Lefebvre, Agamben gibi kuramcılarının izinde kentsel uzamı şekillendiren eksenleri detaylarıyla tartışmaya açıyor; diğer yandan yaptığı saha çalışmasını şekillendiren yöntembilimi karşılaştırmalı olarak ele alıyor, böylece Tar-

labası'nı *hayalet* ve *musallat bilim* ekseninde yeniden tanımlıyor. İç göç ve günümüzde dış göçle giderek karmaşık bir profili barındırmaya başlayan semtin göç, göçmenlik ve mültecilerle kurduğu ilişkiyi ele alırken Esra Ersen'in *Brothers & Sisters* (Kardeşler, 2003) adlı filmini, Claude Leon'un *Sokağın Öte Tarafındaki Son Sesler* (2000) ve Esra Ersen'in *If You Could Speak Swedish* (İsveççe Konuşabilseydin, 2001) adlı video çalışmalarının analizlerine de yer veriyor. Böylece göçmen ve mültecinin dil, imgelem ve aidiyetle ilgili karmaşık yapılarını da ortaya koyuyor.

Saybaşı, 'Çocukluğun Tezahürleri' bölümünde sınırları ve hayaletleri oluşturan milliyetçi söylemlerin ya da göç coğrafyalarının odağında çocuk figürünün ardında saklanan *hayaleti*, çocuklaştırılmış coğrafyaları tartışmaya açıyor. Çocuk figürünün toplumsal yaşamdaki anlamını yetişkinin anlamıyla karşılaştırmalı olarak ele alan yazar; ulus-devletin çocuk ve biçimlendirilmiş yetişkin arasında kurduğu ilişkiye, çocuğun toplumun hem geleceği hem de belleği olduğu deneyimlere uzanıyor. Bu çerçevede çocuğun tıpkı *hayalet* gibi varlığının geçişken yapısına ve sahip olduğu potansiyele Arnavutluk coğrafyası üzerinden yaklaşıyor. Kendisi de İtalya'ya iltica etmiş bir göçmen olan Arnavut bir sanatçı Adrian Paci'nin video çalışmalarından üçünün analizinde çocukluğun farklı yüzlerine bakan yazar, daha sonra çocuklaştırılmış bir ada ülkeye Kıbrıs'a doğru yönelerek milliyetçi söylemlerle şekillendirilmiş, çocuk-asker, yavru vatan gibi kavramlarla birlikte ada coğrafyalarının barındırdığı ihtimalleri ve bölünmüşlüğü de sorguluyor. *Sezercik Küçük Mücahit* (Ertem Göreç, 1974) ve Derviş Zaim'in *Çamur* (2003) adlı filmlerin yanı sıra Kıbrıslı şair Neşe Yaşın'ın röportajının bulunduğu Kutluğ Ataman'ın *1+1=1* (2003) adlı video yerleştirmesini de bölümün kuramsal ekseni çerçevesinde irdeliyor.

Yazar, 'Küresel Ağda Hayaletsilik' adlı bölüme Bahman Ghobadi'nin *Turtles Can Fly* (Kaplumbağalar Da Uçar, 2004) filmindeki bir sahenin değerlendirmesiyle başlar. 21. yüzyılın sanal dünyasını, küresel ağını gerek *hayalet* metaforuyla karşılaştırmalı bir biçimde gerekse mülteci ve göçmenlerin sanal dünyada ve sanal dünyayla kurdukları ilişki ekseninde ele alıyor. Sanal dünyanın gerçek göçü nasıl biçimlendirebileceğini dijital coğrafyalardaki kadın ticareti ekseninde sorguluyor. Bu bağlamda Saybaşı, geçmişten günümüze sömürgeciliğin ilk yıllarına kadar uzanan insan ve özellikle kadın ticareti, Batı Avrupa ve Amerika'nın doğu ve güney coğrafyaları egzotikleştiren şarkiyatçı imgelemin günümüzde sanal dünyadaki karşılıklarını buluyor. Ursula Biemann'ın *Writing Desire*

(Arzuyu Yazmak, 2000) ve *Remote Sensing* (Uzaktan Duyu, 2001) adlı video çalışmalarından yola çıkararak küresel sanal dünya ile gerçek g gzerghleri arasındaki koşutlukları gözler önüne seriyor.

Sonuncu bölüm 'Gelecek Adalet' başlığı altında Saybaşılı tüm bölümlerin genel bir değerlendirmesine yer veriyor; böylece g ve göçmenlerin tarihten bugüne *musallat* oldukları coğrafyalarda peşine düştükleri şeyin; *hayaletin* geri dönmesi gibi hâlâ yzleşilmemiş sorunların izlerinden kaynaklı gecikmiş bir adalet anlayışı olduğunun altını çiziyor. Aynı zamanda yazar, günümüzde yoğunlaşan g deneyimine bakış açımızı dnştrmediğimiz sürece yeni *musallat olma* deneyimleriyle kesintisiz bir biçimde karşılaşacağımızı belirtiyor.

Sonuç olarak çok katmanlı ve yoğun bir kuramsal çerçeveye sahip bir doktora tezinin kitaplaştırılmış hali okuyucusu için zorlayıcı bir okuma deneyimi haline gelmektedir. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sanat Tarihi'nden mezun olan Saybaşılı, güncel sanat pratikleri, eleştirel kuram, görsel kültürde coğrafyalar ve karşı coğrafyalar gibi oldukça eklektik çalışma alanlarını yoğun bir biçimde okuyucuya sunuyor. Bu nedenle, hem kitapta analiz edilen görsel kültür ürünlerinin izlenmesi hem de kuramsal çerçevede adı geçen isimlerin bazılarının teorik söylemi hakkında önceden bilgi sahibi olunması zorunlu hale geliyor. Yazarın alışması disiplinler arası ve geniş kapsamlı bir doktora çalışmasının nasıl olması gerektiğine dair yaratıcı bir düşünme sürecini de olumlu yönde etkiliyor.